

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
Inhoudsopgave	1
Van het Bestuur: uit de jaarvergadering van 14-03-2018	1
Oplossing December puzzel.....	2
Vergeten school:	2
Lezing: Een blik op de jaren '50, in 50 blikken.....	3
Een communist in de Peizer gemeenteraad door Wim Ensing, Elim	6
Wie weet het.....	11
Het agrarisch bedrijf in de voormalige gemeente Peize	12
De verhuizing: van het archief van de HVPP van Norg naar Peize.....	14
Het Wapen van Peize	15

VAN HET BESTUUR

Uit de JAARVERGADERING van 14 MAART 2018

BESTUURSVERKIEZING

In de jaarvergadering van woensdag 14 maart 2018 zijn Trijnie Dekker en Jan Hendrik Ensing bij acclamatie herkozen als bestuurslid.

Het bestuur.

OPLOSSING DECEMBER PUZZEL 2017

Foto: Bea Stal-Gnodde

De foto is genomen vanaf de Winderweg richting de boerderij van Venema, De Horst 10. Afgebeeld is de vroegere zandweg van de Horst.

We ontvingen 14 reacties waaronder 1 onjuiste oplossing.

Uit de goede inzendingen werd Zwaantje Lansink-Schuring geloot. Er is inmiddels een aardigheidje overhandigd.

VERDWENEN SCHOLEN

Foto: collectie Jacob Bezema

In *Tiedschrift* 74, bladzijde 6 ev. lieten wij u afbeeldingen van de verdwenen scholen in de gemeente Peize zien. Helaas waren we er één vergeten af te beelden nl. de Altenaschool. Deze was later dan de overige scholen gestopt namelijk in 2015.

LEZING: EEN BLIK OP DE JAREN '50 IN 50 BLIKKEN

23 januari 2018

In zaal Boonstra werd op 23 januari jl. bovengenoemde lezing verzorgd door de dames Carin en Rozemarijn van de Wal.

Bij binnenkomst werden de bezoekers (44 in totaal) eerst door voorzitter Jacob Bezema verzocht aan te geven wat het voorwerp was wat hij in zijn hand hield. Twee normale hedendaagse sleutels met een label er aan. De geschiedenis (als lid van de historische vereniging) een beetje volgend kon dit niet anders zijn dan de sleutels van De Essen waar de vereniging een nieuw onderkomen heeft gekregen. Toch was het ook misschien wel een sleutel van een kluis, een huissleutel o.i.d. volgens enkele leden.

Plaatsnemend met een kopje koffie/thee zagen we op tafel een paar oude tijdschriften uit de jaren '50 liggen. Voordat de lezing begon waren de dames Van de Wal al bezig ons in de juiste stemming te brengen. Dit zou overigens niet de enige actie blijken om het publiek terug in de tijd te krijgen.

Na het voorwoord van de voorzitter nam Rozemarijn (de dochter van Carin) de microfoon over. Zij vertelde dat het museum "Het Behouden Blik" te Uithuizen weliswaar -gezien de ruimte- het kleinste museum in Noord Nederland is maar niet wat de collectie betreft. Er zijn zo'n 4000 objecten te bewonderen. Tijdens de lezing lag de nadruk op de jaren 50 van de vorige eeuw. Het museum is het gevolg van één blikje die moeder Carin ooit eens had gekregen.

Op de vraag wat we ons nog van de jaren 50 konden herinneren werd er opmerkelijk vaak "toen werd ik geboren" geantwoord. Ook de watersnood kwam aan bod. Wederopbouw, welvaart, verzuiling, proper land maar ook als kind netjes zitten, mond houden tijdens het eten werden door Rozemarijn nog aangegeven.

Om ons nog iets meer over de jaren 50 te laten herinneren werden er een aantal blikken voorwerpen rondgedeeld. Er werden diverse blikken van herkenning geuit. Eén van deze zaken was de brabantia spaardoos waar de inhoud van het loonzakje in kon worden verdeeld over de diverse uitgaven.

Ook een blauw blik van Brinta met een afbeelding van het ideale gezin met hond die een uitstapje maakt werd herkend. Een van de wetenswaardigheden die deze avond aan het

licht werden gebracht was dat Brinta staat voor **BR**eakfast **IN**stant **TAR**we. Het is een Groningse uitvinding (van Frederik André Möller) die door de Scholten fabriek in Foxhol werd vervaardigd. Gesteld werd dat er geen reclame werd gemaakt voor Brinta anders dan dat er een Morris automobiel -voorzien van een groot pak Brinta- meereed tijdens bevrijdingsoptochten. Er werd dan tevens Brinta uitgedeeld. Tijdens een interview met Reinier Paping -na zijn legendarische overwinning van de Elfstedentocht van 1963- vertelde hij dat hij die ochtend alleen een bord Brinta had gegeten. Nadien had Brinta helemaal geen reclame meer nodig.

Uiteraard kwam ook het blikje Buisman voorbij. De gebrande suiker zorgde niet alleen dat de koffie zoeter werd maar zorgde ook voor een mooie koffiekleur.

Over koffie gesproken. Carin zette in de tussentijd koffie op een ouderwetse manier. Hiervoor had zij een koffiepote stammende uit 1938 en al voorzien van een filter systeem. De koffiepote zag er uit als een theepote waarop een hoog rond filter werd geplaatst. Het ronde filtertje van Melita had destijds de maat 1a. Deze is overigens niet meer te verkrijgen. Uit de jaren 50 kende menigeen echter de percolator en werd de getoonde koffiepote, met filter mogelijkheid, niet herkend.

De koffiebonen had ze vooraf uiteraard gemalen in een koffiemolen. Aangezien ze ook verder moest met de lezing werd de heer Sietse Hoogenberg verzocht het water regelmatig op te schenken. Iedereen die wilde kreeg een beetje inschonken van deze verse koffie.

Over artikelen voor de man uit de jaren '50 was weinig te vinden. Hij werd gezien als het hoofd van de huishouding die met lunchtrommeltje naar zijn werk ging en als hij thuis kwam het schuurtje in dook om te knutselen. Naast het doe het zelf blad 'Na vijven' kwam een blikken doosje met scheermesjes, sigaretten, een doosje van Philips met daarin een pechlamp voor de auto en het merk de Vergulde Hand voor scheerzeep aan bod.

Het begin van feminisme werd weergegeven door een reclameliedje van Donald Jones en Adèle Bloemendaal over het door de vrouw zelf in elkaar zetten van meubels en dat dit beslist niet alleen "mannenwerk" was. De jaren 50 werden ook gekenmerkt door de welvaart waar luxe meer gemeengoed werd. Zo werd ons een verpakking van 3 stukjes Lux zeep getoond die destijds werden aan geprijsd als Moederdagcadeautje. Zo ook een creme puff (soort poederdoos) van Max Factor. Dit artikel werd aan geprijsd als het middel tegen een glimmend voorhoofd en dito neus. Kwam dat glimmende misschien door de Sunlight Zeep?

Uiteraard waren er ook nog de diverse zeepoeders waarbij Radion ook nog eens naaipatronen meeleverde want in die tijd gold wel dat je ook zelf je kleding maakte.

Door de komst van plastic en elektrische artikelen werd het huishouden wel makkelijker of schoon voor het gebruik van een wasmachine moest je wel zorgen voor warm water. Meestal werd de was voorgekookt en ging met het water in de wasmachine. Een wasketel met water tillen was wel spierballen werk. Nadat de wasmachine zijn werk had gedaan moest het natte wasgoed er nog uitgehaald worden en door de wringer worden gehaald. Een centrifuge voor het wasgoed was toen nog niet beschikbaar. Voordeel was natuurlijk wel dat er niet meer geboend op het wasbord hoefde te worden en het water intussen koud werd.

Na de pauze kwam het soppen van een koekje in thee of koffie aan bod. Wist u dat Verkade daar ooit een wetenschappelijk onderzoek naar heeft laten doen. De Verkade Digestive koekjes werden 4x zo lekker als ze in de chocolademelk werden gesopt.

En weer werden we verrast met een proefje. We kregen een glas met daarin suiker en koffiemelk dat we alvast moesten roeren met een lepeltje. Even later werd er gazeuse (althans een look a like) bij geschonken. De Spoednik was ontstaan. Overigens kreeg ik als kind hier geen suiker in en hoefde ook niet te roeren. Wel was het lachen geblazen als je voor dat de gazeuse werd ingeschonken je de fles even had geschud. Moeders was daar niet blij mee.

Ook de merken Zwitsal, Tomado, Maggi, California kwamen nog aan bod. Wist u dat:

- de afgebeelde baby op de Zwitsal producten het dochtertje van de uitvinder was;
- Tomado staat voor Van der **TO**gt **MA**ssa **AR**tikelen **DO**ordrecht gekscherend ook wel **TO** **MA**nnY **DO**llars genoemd;
- er van de California soep nog veel serviesgoed op markten te vinden is. Dan te bedenken dat voor het verwerven van het serviesgoed erg veel spaarzegels gespaard moest worden, dus kassa voor California;
- de weekmenu's destijds in de damesbladen gekenmerkt werden door zuinigheid, vers, voedzaam en presentatie. Elke dag een 3-gangenmenu en voor de woensdag iets eenvoudiger met de restjes van dinsdag opdat moeder woensdagmiddag meer tijd voor de kinderen had.

Ook de verzuilde samenleving kwam nog even om de hoek kijken o.a. in de vorm van pepermunt. King van Tonnema Sneek was zo goed in elkaar geperst dat ze een gereformeerde preek mee gingen. Stef Bos heeft hierover in 1994 een lied gemaakt die werd voorgedragen.

Een ander merk was Faam, ontworpen door Petrus de Bont uit Breda, die met name door de leden van de Hervormde gemeente werden genuttigd.

Je deed ook inkopen bij de kruidenier van jouw gezindte waardoor meerdere kruidenierszaken naast elkaar konden bestaan in één gemeente.

Het was een leuke informatieve avond. De dames werden door de voorzitter bedankt met een enveloppe met inhoud. De inhoud wordt besteed aan het museum.

Het museum is overigens te bezoeken op de donderdag van 10 tot 17 uur. Het adres is Hoofdstraat 99 te Uithuizermeeden. Op internet is via de website www.hetbehoudenblik.nl hun verzameling blik te vinden.

Bea Stal-Gnodde

Foto's: Ina Ebbinge

EEN COMMUNIST IN DE PEIZER GEMEENTERAAD.

door Wim Ensing, Elim

Bij de gemeenteraadsverkiezing in juni 1935 in Drenthe haalde de Communistische Partij vijf raadszetels, twee in Assen, één in Emmen, één in Roden en één in Peize. In dat laatste dorp was Piet (eigenlijk Peter) Beuker lijsttrekker en dus werd hij in september 1935 beëdigd. In dit artikel zal verteld worden hoe de verhoudingen in de Peizer raad door de intrede van de CPN ⁽¹⁾ veranderden en de rol die burgemeester Römelingh daarin speelde.

Peize was een kleine zelfstandige gemeente met een raad die uit acht personen bestond. Burgemeester was Statius Georg Römelingh, geboren in Aalden (1899) in de gemeente Zweeloo. De Römelinghs waren een echte burgemeestersfamilie. Zijn opa was burgemeester van Oldekerk en zijn vader had die functie vervuld in Zweeloo. Statius Römelingh was in 1933 benoemd in Peize en, afgezien van een korte periode dat hij ondergedoken was, bleef dat tot 1948. De wethouders na de verkiezing van 1935 waren A. Birze namens de Sociaal Democratische Arbeiders Partij en D.(erk) Bathoorn. Deze was namens de lijst Bathoorn gekozen met steun van de SDAP en de CP ⁽²⁾. De andere leden van de raad waren G.H. Brinks (lijst Brinks), R. Geersing (SDAP), H. Ensing en A. Luinge Jzn namens Plaatselijk Belang en dus P. Beuker namens de CPN.

Peize had in 1935 zo'n 2700 inwoners. Verreweg de meeste boeren hadden een klein, gemengd bedrijf. Verder waren er veel arbeiders, gedeelten van het veen in het zuiden van de gemeente waren nog niet in cultuur gebracht. Aan de randen van het al in cultuur gebrachte land woonden ook nog relatief veel mensen, aan straten zoals de Veenlaan oftewel de Hellaan (de naam spreekt voor zichzelf) en de Oostingslaan. Daar kwamen nog krotwoningen voor en het gemeentebestuur had het opruimen van die krotten tot een speerpunt van haar beleid gemaakt. Dan moesten er natuurlijk ook nieuwe woningen komen, veel bebouwing van Altena is daar een gevolg van. Er was wel degelijk sprake van grote armoede in sommige gebieden.

De internationale economische crisis deed zich in Peize ook gevoelen. De regering Colijn koos voor een politiek om de tekorten in de staatskas zoveel mogelijk op te vullen door een harde bezuinigingspolitiek en dat raakte de arme bevolking het meest. Veel mensen leefden van de steun en daar werd door de regering op bekknibbeld. Dat er veel ontevredenheid was over de landelijke maar ook over de lokale politiek is niet moeilijk voor te stellen. Onder deze omstandigheden is het niet vreemd dat er ruimte was voor partijen met drastische oplossingen. De NSB had voor het eerst aan verkiezingen (provinciale staten) meegedaan in april 1935, een paar maanden eerder dus en een goed resultaat geboekt. Deze beweging deed een paar maanden later niet mee aan de verkiezingen voor de gemeenteraad en toen wonnen, zoals al gezegd, de communisten, ook landelijk.

Piet Beuker is geboren in Utrecht in 1903. Zijn werk als colporteur van bladen voerde hem naar Groningen. Daar ontmoette hij Tinie (eigenlijk Trijntje) Haupt. Toen Piet en Tinie trouwplannen

hadden wilde de grootvader van Tinie, Evert Haupt (aannemer), wel een huis voor hen bouwen op de Peizermade. Tegelijk bouwde hij nog twee huizen daar. Zo staan er op de Peizermade drie vrijwel gelijke huizen. In het meest noordelijke huis woonden vader Douwe Haupt, zijn vrouw Cornelia, hun zoon Arnold, hun dochter Dinie, opa Evert en diens broer Hendrik. In het middelste Piet en Tinie en hun gezin en in het meest zuidelijke huis woonde eerst geen familie, later gingen Dinie Haupt en haar man, Jan Suurd, dit huis bewonen. Veel reizigers in de jaren –'50 en –'60 zullen het reclamebord van de EDDO (Eerste Drentse Deken Overtrek) wel gezien hebben, het bedrijf dat Piet had.

Deze foto is waarschijnlijk aan de Peizermade genomen toen familie op bezoek was vanwege de verjaardag van Piet Beuker. Op 18 augustus 1933 werd hij 30. De man in de donkere kleding links op de voorgrond is Piet Beuker. Links naast hem zit Tinie Beuker-Haupt. Op zijn schouders zit dochter Corien. Rechts naast hem zit zijn schoonvader Douwe Haupt. Daartussen is de oudste zoon van Piet en Tinie, Jan, te zien. De lange man uiterst rechts (met de vlinderstrik) is Arnold Haupt, zwager van Piet en ook lid van de CPN. Hij heeft ook ondergedoken gezeten.

Foto: eigendom van Corien Beuker.

Toen Piet Beuker in september 1935 in de raad kwam hadden hij en burgemeester Römelingh de degenen al hevig gekruist. Het waren geen vrienden, integendeel, en dat was eerder dat jaar al gebleken toen, in het kader van het gemeentelijk beleid, het krot van J. Land werd afgebroken. Daar kwam een grote volksoploop op af. De menigte probeerde de afbraak van het krot te voorkomen en toen het de burgemeester te gortig werd liet hij een charge uitvoeren door de marchaussee. Römelingh heeft ook geslagen met zijn wandelstok. Een buurvrouw (Hillegien Keun-Ensing) van de familie Land schold een marechaussee uit waarna ze gearresteerd werd. Daarvoor zou ze later voor de rechtbank komen en dat liep in hoger beroep maar net goed af. Nou moet er bij gezegd worden dat dit bericht (en volgende) afgedrukt werd in De Tribune, het dagblad van de communistische partij. Daarin werden artikelen afgedrukt die geschreven waren door zogenaamde ARCOR's. ARCOR staat voor ARbeiders CORrespondent, deze krant werd voor een deel dus gevuld door plaatselijke schrijvers. De vele berichten over de situatie in Peize in deze krant waren

vrijwel zeker geschreven door Trijntje Beuker-Haupt, de vrouw van Piet Beuker en, volgens sommigen, de werkelijke communistische voorganger, meer nog dan haar man. Objectiviteit moeten we dus maar in zekere mate verwachten. Een goed voorbeeld daarvan is de zinssnede uit het verslag in De Tribune waar burgemeester Römelingh ‘Mussertse’ genoemd werd. Römelingh was zeker geen aanhanger van de NSB en haar leider Mussert.

Een ander incident dat de landelijke kranten haalde en waarover vragen aan de verantwoordelijk minister gesteld werden(!) gebeurde op de dag van de verkiezing. Piet en Trijntje Beuker gingen met hun partijgenoot Koning naar het gemeentehuis waar het stembureau was ingericht. Beuker en zijn vrouw kregen gewoon het stembiljet maar Koning niet nadat de burgemeester, als voorzitter van het stembureau, gevraagd had of Koning die dag iets te doen had. Koning zat in de steun en zei dat hij niets te doen had, hij was immers steuntrekker. “Nu”, zei de burgemeester, “dan ga jij vandaag maar eens met de gemeenteveldwachter alle plakaten van de communisten eraf krabben”. Koning weigerde dat omdat hij geen opdrachten wilde aannemen van een voorzitter van een stembureau, dat was naar zijn mening de functie van de burgemeester op dat moment. Daarop zei Römelingh dat Koning onmiddellijk uit de steun werd gezet. Om het verhaal niet te lang te maken: uiteindelijk werden er over het gedrag van Römelingh Kamervragen gesteld door Kamerlid Schalker, uiteraard van de CPN. Er waren geen politieke consequenties voor de burgemeester. Maar krantenlezers in heel het land kregen wel mee dat de zaak broeide, en toen zat Piet Beuker nog niet eens in de raad.

Vanaf september 1935 was Piet Beuker raadslid. Volgens de notulen van de raadsvergadering ging de vergadering er normaal aan toe. Wat ongebruikelijk was dat Beuker voorstelde om alle raadsleden en de voorzitter van de raad, de burgemeester dus, op kosten van de gemeente een abonnement op ‘Echo van het Noorden’ te geven, Beuker zou alles verder wel regelen.

De ‘Echo’ was een weekblad voor Groningen, Friesland en Drenthe van de CPN. Ook daarin kwam Peize veel voor en op een dusdanige manier dat Römelingh er erg kwaad om kon worden. Het voorstel om hem abonnee te maken was zonder meer brutaal en een provocatie voor de burgemeester. Beuker kreeg geen steun en er werd niet over gestemd. Maar daar was het laatste woord niet mee gezegd. Het Nieuwsblad van Friesland weidde er een artikel aan waarin woordelijk werd weergegeven hoe burgemeester Römelingh toen Beuker toesprak:

“Als afgevaardigde van de CPN kom je hier als nieuweling voor het eerst op de vergadering. Je hebt direct een hele hoop drukte, maar ik heb met jou nog een appeltje te schillen. Als je dezelfde behandeling wilt genieten als de andere raadsleden, dan zal er nog heel wat moeten gebeuren. De verschillende artikelen in de ‘Echo van het Noorden’ aan mijn adres zijn niets anders dan grove laster en leugens, waarvoor ik jou persoonlijk aansprakelijk stel. Alvorens ik je behandel als ieder ander, zul je mij in het openbaar hiervoor je excuus moeten aanbieden. Wanneer je hier niet toe genegen bent en je komt hier om de boel eens even ‘op poten te zetten’, zal ik hiertegen mijn maatregelen nemen en je de spreektijd toemeten.”

Arcor schreef in De Tribune ook over deze raadsvergadering:

“De burgemeester van Peize als voorzitter van de raad zegt dan, dat er in Peize een blad verschijnt, dat het volgens hem niet nauw neemt met haar aanvallen op de burgemeester van Peize. De voorzitter bedoelt ‘De Echo van het Noorden’, het weekblad van onze partij en stelt onbegrijpelijkerwijs onze p.g. (partijgenoot, WE), dat hij zijn excuses zal aanbieden...”

Dit wijst onze partijgenoot vanzelfsprekend af. Hij verklaart, dat hij de politiek van de ‘Echo’ aanvaardt en dat het hem verheugt, dat de arbeiders en kleine boeren van Peize in de ‘Echo’ hun krant zien die hen stuwt in de strijd tegen het fascisme en de bourgeoisie.

De notulen van de gemeenteraad laat deze conversatie allemaal weg. Als je die leest dan was het allemaal ‘business as usual’. En dat terwijl het gedrag van Römelingh toch moeilijk te kwalificeren is als dat van een burgemeester die boven de partijen staat.

En het bleef ook onrustig. In december 1935 bericht ‘De Tribune’ over een Peizer weduwe die de burgemeester vroeg om ondersteuning voor haar en haar twee kinderen. Römelingh zegde dit toe

maar verbond aan de steungeving de voorwaarde dat ze dan niet meer op bezoek zou gaan bij Piet Beuker. Ook dit lijkt moreel en staatsrechtelijk niet zo heel erg zuiver.

Op de raadsvergadering van 20 december 1935 komt het nog een keer tot een uitbarsting.

Het begint nogal koddig als de raad, voor een volle tribune, praat over dorpsverfraaiing.

De burgemeester vond in dat kader dat er wel wat boompjes mochten worden geplant als het maar geen beukenboompjes waren. Beuker zei dat het hem opviel dat als er aan dorpsverfraaiing werd gedaan dat altijd in de buurt van het huis van de burgemeester was. Daarop ontnam de burgemeester Beuker het woord. Maar daarmee was het nog lang niet genoeg, er viel veel te genieten voor de mensen op de tribune.

Een voorstel van Piet Beuker om de steuntrekkers een gulden extra te geven voor de brandstoffen werd met algemene stemmen aangenomen. Bij de rondvraag werd het wat verwarrend voor Arcor die als gewoonlijk de verslaggeving deed. Bij een discussie over de hoogte van de hondenbelasting maakt Römelingh een opmerking tegen één van de raadsleden: “Het zal niet lang meer duren hè XXX (naam bekend, WE), dan komt alles aan de fascistten. XXX knikt instemmend”. Dit voorval leidde dan weer tot een kop boven het artikel “De burgemeester hoopt dat de fascistten de baas worden”. En dat was, gezien de latere jaren, zeker niet het geval. Römelingh zou zich in de oorlog ontwikkelen als één van de leidende figuren in het verzet, met name binnen de zogenaamde OD⁽³⁾.

Het voert hier te ver om alle verslaggeving uit deze periode van de gemeenteraad weer te geven. Een dieptepunt werd echter bereikt op 22 februari 1938. In de raad werd gepraat over het heffen van vermoedelijkheidsbelasting op nationale feestdagen. Brinks stelde dit aan de orde maar Beuker zag de kans schoon om wat communistische retoriek naar voren te brengen. Volgens hem waren dit soort nationale feestdagen, die vaak te maken hadden met het Koninklijk Huis, leuk voor de bezittende klasse. Römelingh wilde Beuker het woord ontnemen maar deze laatste liet zich niet sturen en ging verder met zijn betoog. Daarop wees de burgemeester Beuker de deur maar die weigerde te vertrekken. Römelingh schorste de vergadering en verliet de raadszaal. Toen hij na ongeveer een kwartier weer terugkwam werd de vergadering voortgezet als was er niets gebeurd. Echter, bij de rondvraag ging de deur van de raadszaal open en tot verbazing van bijna iedereen stapten enkele marechaussees (volgens Arcor) of politieagenten (volgens het Nieuwsblad van het Noorden) de raadszaal binnen en namen plaats. In het kwartiertje dat de vergadering geschorst was had Römelingh dezen opgeroepen. Voor de raadsleden ging dit veel te ver. Men weigerde te vergaderen onder deze omstandigheden en behalve de burgemeester en wethouder Bathoorn verliet de hele gemeenteraad de zaal. Er zat voor de burgemeester niets anders op dan de vergadering te beëindigen. Ook dit leidde weer tot berichtgeving in kranten in heel het land. Heel merkwaardig is wel dat in de notulen van de gemeenteraad niets over deze gang van zaken vermeld werd!

In 1939 kreeg de CPN niet genoeg stemmen om weer een raadszetel te kunnen bezetten. De tijden waren ook heel erg veranderd. Met name de communisten hebben als eerste gewaarschuwd voor de ontwikkelingen in Hitler-Duitsland. Vanaf 1933 kwamen er joden maar ook leden van de KPD (Kommunistische Partei Deutschland) naar het toen nog veilige Nederland. Ook Piet en Tinie Beuker boden op de Peizermade onderdak voor deze vluchtelingen. Toen de Duitsers binnenvielen veranderde ook het leven van de familie Beuker op de Peizermade. Het werk dat zij altijd hadden gedaan voor de CPN werd op slag illegaal en er moesten keuzes gemaakt worden die over leven en dood gingen. Uiteindelijk overleefden Piet en Tinie en hun kinderen de oorlog ook al was het soms op het nippertje. Heel veel vrienden en partijgenoten, vooral uit Groningen, haalden de bevrijding niet, ze zijn afgevoerd naar de beruchte Duitse concentratie- en vernietigingskampen en daar onder vaak afschuwelijke omstandigheden om het leven gekomen.

Piet Beuker had door longproblemen een zwakke gezondheid. Hij overleed in 1970. Tinie zette het werk voor de CPN voort, nadat ze weduwe was geworden verhuisde ze naar Friesland maar bleef ook daar werken voor de partij. Ze overleed in 1999 op 92-jarige leeftijd na een zeer actief leven.

Zo actief dat haar gezin er wel eens bij inschoot. Haar gedrevenheid zorgde er voor dat ze begin jaren '80 een keer met twee zoons naar de 1 mei viering op het Rode Plein in Moskou is geweest. Tinie Beuker-Haupt was zonder meer intelligent en behoorde tot de vrouwen die geen genoegen wilde nemen met een rol als huisvrouw. Ze was in die zin haar tijd vooruit.

Over Piet en Tinie in de oorlog is heel veel te vertellen. Ze zaten diep in het communistisch verzet, met name in de stad Groningen. De auteur van dit artikel is op het moment van schrijven druk doende om materiaal te verzamelen over het communistisch verzet in Noord-Drenthe, zeg maar tussen de stad Groningen en Assen. De geschiedenis van deze moedige mensen is flink onder het stof van de geschiedenis geraakt. Mensen die informatie hebben die voor dit onderzoek belangrijk is, kunnen zich melden bij de auteur, 0528.352873 of 06.25186820 of, en dat is bij voorkeur, per email wimagi@hetnet.nl. Meerdere personen hebben dat al gedaan en dat levert altijd wat op.

Er zijn voorbereidingen gaande voor het plaatsen van zogenaamde struikelstenen bij 18 in de oorlog overleden Asser verzetsmensen in de eerste week van april, zeer waarschijnlijk op woensdag 4 april. 's Middags zal er dan een symposium gehouden worden over Verzet in Drenthe en ondergetekende is ook gevraagd een lezing te houden. Dan zullen onder meer Piet Beuker en Rikkert Zuiderveld centraal staan. Laatstgenoemde heeft een grote rol gespeeld in de Peizer oorlogsjaren. Hou de media in de gaten voor meer precieze aankondigingen.

De auteur bedankt met name de mensen waarmee hij gesprekken heeft gevoerd: Aukje Beuker (schoondochter van Piet en Tinie), Corien Heersema-Beuker (dochter van Piet en Tinie), Oebele van Wijk (buurman op de Peizermade), Corrie en Thomas Klootsema (familie van Douwe Haupt) en Arend Kusters (buurman van Douwe Haupt toen die in de oorlog in het gebied Veenlaan, Hellaan kwam te wonen). Verder is veel informatie afkomstig uit het dagblad van de CPN voor de oorlog 'De Tribune' en 'De Echo van het Noorden', het weekblad van de CPN voor Groningen, Friesland en Drenthe, ook van voor de oorlog.

¹ In dit artikel zal de naam Communistische Partij Nederland gebruikt worden. Op de keper beschouwd is dat niet juist omdat de naam in juni 1935 Communistische Partij Holland was. Aan het eind 1935 werd die naam veranderd in CPN. Om misverstanden te voorkomen zal steeds CPN worden gebruikt.

² Over de gang van zaken rond het wethouderschap van Derk Bathoorn valt ook veel te schrijven. Met name over de landelijke uitstraling van een wethouder die gesteund werd door de SDAP én de CPN. De communisten zagen dit als een landelijke doorbraak.

³ De OrdeDienst (OD) was een organisatie die al in het begin van de oorlog door de Nederlandse regering in ballingschap werd opgericht. Men verwachtte een spoedige nederlaag van de Duitse bezetters en de OD moest zorgen dat, wanneer dat gebeurde, er geen chaos ontstond. Zo moest ze zorg dragen voor de inlevering van wapens, de arrestatie van Duitsgezinde personen en dergelijke. In Noord-Nederland was Assenaar Harm Ketelaar een drijvende kracht en Römelingh, die in 1944 onderdook, stond in direct contact met hem.

De OD had ook de reputatie dat het een organisatie was met vertakkingen naar het leger waar waarschijnlijk ideeën leefden om de macht over te nemen direct na de Duitse nederlaag. Een groot deel van de taken van de OD werd nog tijdens de oorlog overgenomen door de Binnenlandse Strijdkrachten.

Noot van de redactie:

Peter Beuker geboren op 18-04-1903 en overleden op 14-10-1970 gehuwd op 14 mei 1925 met Trijntje Beuker-Haupt geboren op 06-03-1907 en overleden op 17-06-1999.

Foto's van de huizen: Collectie Jacob Bezema

WIE WEET HET

Mocht u weten waar bovenstaande objecten voor dienden dan graag uw reactie naar één van de bestuursleden.
Alvast onze dank.

Onderstaand artikel werd nog niet eerder gepubliceerd in *Tiedschrift*. Het werd samengesteld door de Historische Vereniging Pezie-Peize voor de Open Monumentendag 2003; met als thema: ‘de boerderij’

HET AGRARISCH BEDRIJF IN DE VOORMALIGE GEMEENTE PEIZE

Een beknopt overzicht van de 20e eeuw

Het bedrijf

Uit het agrarische verleden van Peize is de hopteelt het meest bekend. Maar de huidige inwoners van het dorp -oud of jong- hebben dat niet meer meegemaakt. Een korte tocht door de 20e eeuw leert ons dat de boeren van Peize vooral een bestaan hadden van het gemengde bedrijf: akkerbouw en veeteelt.

De grotere boerderijen produceerden melk en landbouwproducten voor de verkoop. De kleinere boerderijen of keuterijen hadden vaak wel wat vee, maar dan vooral voor eigen gebruik. In het levensonderhoud werd voorzien door diverse activiteiten zoals loonwerk, ambachtsman of handelaar.

De verwerking van de producten in Peize werd in 1896 ter hand genomen door de oprichting van de coöperatieve zuivelfabriek. Rond 1928 wordt deze fabriek vergroot om onderdak te bieden aan een kaasmakerij en een graanmaalterij. De naam van het geheel is dan veranderd in “Coöperatieve Stoomzuivelfabriek en Korenmaalterij, de Goede Verwachting”.

Op 7 augustus 1916 wordt de “Coöperatieve Landbouwvereniging Peize” opgericht. De vereniging telt in het begin bijna 343 leden, die niet allemaal het boerenbedrijf uitoefenen: ook de burgemeester en het hoofd der school zijn lid.

Hoewel niet alle leden melk aan de zuivelfabriek leverden, vond in 1923-24 3,3 miljoen liter melk de weg naar de fabriek. Rond de eerste wereldoorlog telt de vereniging 375 leden. In 1929-30 ligt de aanvoer op ongeveer 4,5 miljoen liter.

Na de tweede wereldoorlog beginnen ruilverkaveling en productievergroting in Nederland langzaam aan een rol te spelen. De traditionele kleinschaligheid, door de eeuwen heen beeldbepalend voor het Nederlandse platteland, verdwijnt. In 1960 is het gemengde bedrijf vrijwel uit de gemeente Peize verdwenen. Rechte wegen verschijnen, het land dicht bij de boerderij. Heide en boomsingel maken plaats voor een strak ingericht landschap.

In de jaren 1968-1969 dragen nog ruim 180 boeren bij aan de aanvoer van 10 miljoen liter melk. De melkrit kunnen velen zich nog herinneren. Paard, trekker, vrachtwagen met daarachter een platte wagen; een voerman/chauffeur en een stevige knaap die de volle, zware melkbussen met een geofende zwaai op de wagen plaatste.

Vandaag de dag (2003) kent de voormalige gemeente Peize veertien bedrijven die hun hoofdkomen uit de melkveehouderij putten. Daarnaast kennen we diverse bedrijven die ‘gestopt zijn’ om diverse redenen maar nog wel weidevee of schapen hebben. De “Coöperatieve Stoomzuivelfabriek en Korenmaalterij, de Goede Verwachting” heeft plaats gemaakt voor appartementen en Natuurmonumenten kocht veel weidegrond aan, vooral in de Peizer maden.

De landbouwvereniging Peize is niet meer en heeft als erfenis een prachtig pand ‘het Pakhoes’ achtergelaten, dat zich goed leent voor het houden van tentoonstellingen over de historie van Peize.

De boerderij

Aan de boerderij kan men de provincie of landstreek herkennen. De boerderijen van Peize laten zich vooral indelen in twee typen: de rechthoek en de kop-romp. Bepalend zijn vooral de dakvorm en de plattegrond. De afmetingen doen er minder toe.

In het dorp Peize zijn nog veel boerderijen terug te vinden. De meeste kennen niet langer een agrarische bestemming maar zijn verbouwd tot woonhuis of bedrijfsruimte: de (oude) Bibliotheek (hallehuis met inrijdeuren in de zijgevel), de Hoprank (kop-romp, zijdelingse woning) of de Hopbel (kop-romp met dwars, zijdelings voorhuis). Aan de Molenweg staat aan het begin een kop-romp type met de woning zijdelings; aan het einde van de straat staat een kopromp type met een dwars woonhuis. In de Kerkstraat vinden we enkele hallehuizen.

Aan de hand van de gegeven indeling kunt u zelf bepalen welk type boerderij u aantreft. We gaven al aan dat het bij het bepalen van het boerderijtype vooral gaat om de grondvorm en de daklijn.

De typische kleine boerderij lijkt weliswaar een type op zich, maar wordt toch ondergebracht bij de rechthoekige boerderijen. Vaak zijn het hallehuizen met de inrijdeuren (de 'baander') in de zijgevel. De kleine boerderij bood onderdak aan een gezin, waar het hoofdinkomen meestal uit diverse activiteiten kwam: loonwerk, handel of een ambacht.

Het gemengde bedrijf had een kleine omvang en de productie diende vooral voor eigen gebruik.

De boerderij is herkenbaar aan zijn omvang, maar ook aan de typische 'knik' aan beide zijden in de lengterichting van het dak. Zo werd een groter grondoppervlak bereikt zonder een hoge kapconstructie. Deze dakdelen heten 'uitkubbingen'. Traditioneel vond het vee een plaats tegen de buitenmuren en diende de ruimte tussen de gebinten bijvoorbeeld voor de opslag van hooi. In de achtergevel van de kleine boerderij is soms enkele meters boven de grond een houten luik te zien. Dit luik heet het 'hooiluik' met een voor de hand liggende functie: het binnenbrengen van hooi hoog op de deel. De oudere boerderijen zijn te herkennen aan een vrij steile dakhoek zonder knik, nodig voor een goede afwatering van het vaak rieten dak en voor het verkrijgen van voldoende vloeroppervlakte.

In de kleine boerderij treffen we in het woongedeelte aan: een woonkamer, twee bedsteden, een doorloop naar een keukentje met een derde bedstede. Het woongedeelte is traditioneel gemetseld en heeft een beschoten houten kap. Het schuur gedeelte is op gebinten en heeft een sporenkap. Koestal, varkensstal en paardenstal waren tussen buitenmuur en gebintenlijn aangebracht. Het midden gedeelte, de deel, diende als opslag voor hooi, stro of werktuigen. Aan de zijkant van het huis treffen we het stookhok aan, eventueel door een tussenstuk aan het huis verbonden.

De dakbedekking kon bestaan uit riet, pannen of een combinatie. Ook kwam het voor dat een pannendak voorzien werd van 'dokken' tussen de pannen: kleine bosjes riet die aan de onderkant tussen de pannen gestoken werden voor een betere afdichting. Een andere vorm was het aanbrengen van riet onder de pannen tussen de sporen. Er ontstond dan een warm rieten dak door pannen bedekt. IJzerdraad aan de binnenkant van de sporen hield het riet op zijn plek.

De ramen van de boerderij zijn een herkenningspunt op zich. Het maken van glas in grotere oppervlaktes ontwikkelde zich door de eeuwen heen en dat is te zien aan de indeling van de ramen. In het algemeen betekenen meerdere kleinere ruitjes in een kozijn een ouder gebouw.

Tot de 17e eeuw waren kruiskozijnen met vele kleinere ruitjes in zwang; in de aanloop naar de 19e eeuw zien we de ruiten steeds groter worden (de kozijnen niet!) totdat we eind 19e, begin 20^e eeuw aangeland zijn bij het T-venster zoals dat nog veelvuldig in Peize te vinden is. Oudere vormen treffen we onder meer aan op De Horst (Ter Hansouwe), in de boerderij Brinkweg 2 (Huis te Peize) en in de Kerkstraat (Kerkstraat 4, direct naast de kerk).

De drinkwatervoorziening bestond vroeger uit een welput met een pomp. Dit hield stand totdat de pannendaken in gebruik kwamen. De regenbak kon toen zijn intrede doen omdat het pannendak regenwater kon opvangen en een rieten dak niet. De regenbak bestond in de 20e eeuw uit betonnen segmenten. Er was een ondersegment (dichte bodem) een tussensegment en een bovensegment met puthals. Een eenvoudige regenbak bestond uit een onder- en een bovensegment. Aan het bovensegment was een filterbak bevestigd om het regenwater te filteren. Tussen Vries en Zuidlaren

was aan de linkerkant van de weg ‘Evy’s betonboetiek’ gevestigd; daar werd nog tot in de 90er jaren deze betonsegmenten gemaakt in grote ijzeren mallen.

Hergebruik van materiaal was in het verleden heel gewoon. Bij het ‘ontleden’ van boerderijen treffen we dan ook vaak materialen aan die afkomstig zijn uit een ouder of ander gebouw.

De kozijnen in het perceel Brinkweg 2 (Huis te Peize) zijn een bekend voorbeeld. Ze kwamen uit de afgebroken havezathe Huijs te Peyse. Houten balken kennen niet zelden verschillende eigenaren. Ook komt het voor dat pannendaken verschillende soorten pannen hebben per dakzijde. Op sommige boerderijen treffen we nog steeds een zwarte (geglazuurde) platte Friese pan aan, terwijl aan de achterkant een rode, verbeterde Hollandse pan ligt. Doordat het verschillende dakzijden betreft valt dit niet op. De beurs van de eigenaar bepaalde in hoge mate de uitvoering van het bouwwerk!

Tenslotte

De boerderijen in Peize zijn de moeite van het bekijken waard. Vaak zijn de vormen nog herkenbaar. De welvaart heeft Peize niet onberoerd gelaten en veel boerderijen vormen nu de woonstede van ‘ander volk’. Natuurlijk zien de boerderijen die heden ten dage gebouwd worden er geheel anders uit. Functioneel, praktisch, het woonhuis losstaand van de bedrijfsruimten. Maar de boerderij is er nog. Het aantal is fors teruggelopen. Het bedrijf wordt niet meer geregeerd door vererving of traditie, maar door quota en andere regelgeving. Van over de 300 boeren in 1916, via 180 bedrijven in 1968 tot 14 bedrijven in 2003. Peize is niet langer een agrarische gemeente.

DE VERHUIZING

van het archief van de Historische Vereniging Pezie-Peize van de Brinkhof Norg naar De Essen in Peize

Op 4 januari 2018 heeft het bestuur de kasten leeg gehaald zodat het meubilair klaar stond voor de verhuizing.

De 1^e verhuisdag was op 13 januari. In de vrachtwagen van Partyservice en Banketbakkerij Albertema werd het meubilair en diverse dozen ingeladen en overgebracht naar De Essen. Het bestuur en een drietal vrijwilligers staken hierbij hun handen uit de mouwen.

Op 19 januari bracht Albertema 16 rolcontainers zodat een aantal bestuursleden en 2 vrijwilligers deze konden inpakken.

Op 20 januari werd door Albertema en een deel van de groep de rolcontainers overgebracht terwijl de 2^e groep de rest naar de begane grond bracht waarop Albertema ook deze vracht nog naar Peize bracht. Aan de eind van de middag was de gehele opslag van het archief in De Essen.

Op 27 februari werd ook het resterende (gemeente) meubilair uit de gemeentekamer van het voormalige Gemeentehuis overgebracht. De gemeentekamer was de tijdelijke vergaderlocatie van het bestuur.

HET WAPEN VAN PEIZE

Uitvoering van 1917

Uitvoering van 1949

Het wapen van Peize werd op 31 maart 1917 door de Hoge Raad van Adel aan de Drentse gemeente Peize toegekend. Het wapen werd in 1949 uitgebreid met een zogenaamde gravenkroon, verder bleef het wapen gelijk.

De eerste blazoenering (beschrijving van een wapenschild) van het wapen van Peize werd op 31 maart 1917 als volgt omschreven:

“In azuur een gouden hopbel, gestengeld en met 2 blaadjes van hetzelfde. Het schild gedekt”.

De tweede blazoenering van het wapen luidt sinds 3 juni 1949:

“In azuur een gouden hopbel, gestengeld en met 2 blaadjes van hetzelfde. Het schild gedekt met een gouden kroon van 3 bladeren en 2 paarlen.”

De afbeelding van het wapen is in beide gevallen in de rijkskleuren, dat wil zeggen: een azuur (blauw) schild met een gouden voorstelling.

Als een gemeente een wapen aanvraagde maar niet de kleuren aangaf werd, na goedkeuring van de Hoge raad van Adel, automatisch de rijkskleuren toegekend (ook al was dat niet de bedoeling van de betreffende gemeente).

Voor Peize is gekozen voor de hopbel omdat tot 1870 dit de belangrijkste bron van inkomsten was.

De kroon is een gravenkroon. Deze werd in de Nederlandse heraldiek veel gebruikt.

Voordat het wapen werd aangevraagd en definitief door de Hoge raad van Adel werd toegekend werd in het provinciehuis te Assen de hopbel al als wapen voor Peize afgebeeld.

Muurschildering met wapen van de voormalige gemeente Peize in de Statenzaal van het voormalige Provinciehuis aan de Brink 1 te Assen. De foto is genomen vóór de restauratie.

W A P E N V A N P E I Z E

raadsvergadering 28 september 1916

Gehoord het voorstel van burgemeester en wethouders ;
Overwegende, dat de Gemeente PEIZE geen wapen heeft
dat het met het oog op den bouw van een nieuw gemeentehuis
wenschelijk is, een Wapen te bezitten, om dit te doen aan-
brengen, waar dit in zulk een gebouw te pas komt, terwijl
het ook wenschelijk is, dat het gemeentebestuur in de gele-
genheid is, daarvoor in aanmerking komende stukken van een
afdruk van dat wapen te voorzien.
Gelet op het advies van den Rijksarchivaris in Drenthe,
Overwegende dat in de Statenzaal te Assen als wapen van
Peize is aangebracht in blauw een gouden hopbel met twee
groene blaadjes, dat het derhalve wenschelijk is, die aan-
duiding te volgen, als herinnering aan den tijd toen in
Peize veel hop werd verbouwd.
Gelet,
op het Koninklijk besluit van 3 Januari 1818 n 91 . Besluit

Aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden te richten
het volgende adres:
,, Geeft met den diepsten eerbied te kennen de Raad der
gemeente Peize,
,, dat de gemeente geen wapen heeft,
,, dat hij gaarne zou zien, dat aan die gemeente een wapen
werd verleend,
,, dat indertijd als wapen van de Gemeente Peize in de Sta-
tenzaal te Assen is aangebracht in blauw een gouden hop-
bel met twee groene blaadjes, waarvan een teekening aan
Uwe Majesteit hierbij wordt aangeboden,
,, dat het derhalve aanbeveling schijnt te verdienen dit wa-
pen toe te kennen,
,, dat de bevolking der gemeente Peize geen 5000 zielen be-
draagt,
,, dat hij zich derhalve tot Uwe Majesteit wendt met het eer-
biedig verzoek, dat het Haar moge behagen aan de Gemeen-
te Peize een eigen wapen toe te kennen en dat zulks gra-
tes moge geschieden op grond van het Koninklijk besluit
van 3 januari 1818 No. 91

't welk doende is enz.
der Raad voornoemd.

Het wapen der Gemeente PEIZE

Van azuur, beladen met een
gouden hopbel, gestrengeld en met
twee blaadjes van hetzelfde.

Het schild gedekt met
een gouden kroon van
drie bladeren en twee
paarlen.

Goedgekeurd bij KONINKLIJK BESLUIT van 31 Maart 1917 en
daarmee het gemeentewapen verleend.

De kroon op het wapen is goedgekeurd bij KONINKLIJK BE-
SLUIT van 3 Juni 1949 No. 1